

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 48 (1407) 28 ЛІСТАПАДА 2018 г.

У Слуцку адбыліся ўрачыстасці ў гонар збройнага чыну 1920 года

Амаль 80 чалавек узялі ўдзел 24 лістапада ў Слуцку (Менская вобласць) у шэсці і мітынгу з нагоды 98-й гадавіны збройнага чыну.

Паўстанне 1920 года было спрабай абароніць незалежнасць Беларусі. На працягу месяца, у лістападзе-снежні, вайсковыя аддзелы, сфармаваныя на Случчыне пераважна з мясцовых ваякоўцоў, аказвалі супраціў войскам Саветаў

Шэсце, мітынг і святочны канцэрт дазволілі мясцовыя ўлады. У Слуцку прыбыў аўтобус з удзельнікамі з Менска. Перад пачаткам актыўісты з Менска, узялі ўдзел у экспуры на месцах, звязанных з дзеяннямі паўстанцаў. Потым усе ўдзельнікі акцыі сабраліся ў 11.00 каля гарадскога стадыёна, далей адбылося шэсце да гарадскога парку, на якім з 11.45 да 12.30 запланаваны мітынг. Арганізаторамі мерапрыемства выступілі намеснік старшыні Партыі БНФ Аляксей Янукевіч, сябтар Партыі БНФ Павел Багут, сябтар Партыі БНФ і каардынатор руху

"За Свабоду" па Менскай вобласці Віталь Амяльковіч і прадстаўнік руху салідарнасці "Разам" Генадзь Драздоў.

Як і летас, улады змянілі маршрут дэманстрацыі, не дазволіўшы заяўнікам правесці калону па галоўнай вуліцы Слуцка.

Выступаючы на мітынгу, старшыня руху "За Свабоду" Юрэй Губарэвіч выказаў падзяку тым, хто кожны год збіраецца ў Слуцку, каб ушанаваць памяць герояў паўстання.

- Гэта азначае, што памяць аб тых, хто аддаў сваё жыццё за вольную і незалежную Беларусь, - існуе, яна ў нашых сэрцах, - сказаў ён. Палітык адзначыў, што пагрозы незалежнасці Беларусі не зніклі, і яны зыходзяць ад імперскай Расіі. - Сённяшнія ўлады наўрад ці можна назваць гарантам незалежнасці Беларусі, уся надзея - на беларускае грамадства, - падкрэсліў ён.

Адзін са стваральнікаў

руху салідарнасці "Разам" Вячаслаў Сіўчык адзначыў, што ва ўладзе знаходзяцца людзі, якія не любяць Беларусь і беларусаў.

- Нас чакаюць досьць цяжкія падзеі. Таму трэба аўдзіноўваць беларусаў, якія трываюцца каштоўнасцю незалежнасці і свабоды. Тады ўсё будзе добра, - лічыць ён.

Скончыўся мітынг малебнам па загінулых героях і выкананнем гімна "Магутны Божа".

Традыцыйна перад удзельнікамі мерапрыемства ўрачыста прынялі прысягу новыя сябры Маладога Фронту.

Святочныя мерапрыемствы працягнуліся ў 14.00 двухгадзінным канцэртам "За Случчыну!" у Доме культуры з удзелам рок-музыканта Лявона Вольскага, пазітывіста Андрэя Хадановіча, гуртоў Zanzibar (Менск) і "Харачакра" (Салігорск).

Ля помніка ахвярам Галадамору гарэла свечка і ад Беларусі

24 лістапада старшыня ТБМ, дэпутат Палаты прадстаўнікоў Алена Анісім была ў Кіеве, дзе прымаля ўдзел у Міжнародным форуме, прысвечаным 85-м угодкам Галадамору. Спадарыня Алена знаходзілася там па запрашэнні Пасольства Украіны і Міністэрства замежных спраў Украіны. Усе насы суседзі, Літва, Латвія, Польшча і іншыя краіны афіцыйна прымаля ўдзел і былі прадстаўлены на высокім дзяржаўным узроўні, у тым ліку і на презідэнцкім

тое, што з беларускага боку не было на афіцыйным узроўні дзяржаўных асобаў, сведчыць пра тое, што мы пакуль што ніяк не адмяжуемся ад сталінскіх метадаў кіравання, ніяк не адмовімся ад гэтай не самай лепшай, мякка кажучы,

спадчыны. Спадарыня Алена прысутнічала падчас выступаў з удзелам Прэзідэнта Украіны Пятра Парашэнкі, а таксама прымаля ўдзел у шэсці і запа-

льванні свечак да помніка ахвярам Галадамору. Дзякуючы яе прысутнасці, свечка ад Беларусі там таксама была запалена.

Nashi kar.

На магіле першага старшыні ТБМ, Народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча адкрылі помнік

На менскай Кальварый луналі бел-чырвона-белая сцягі, там адбылося адкрыццё помніка на магіле першага старшыні ТБМ, народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча. Гаворыць брат паэта літаратар Мікола Гіль:

- Калі ўжо брат цяжка хварэў, ён гаварыў, што на яго магіле хацеў бы бачыць звычайні беларускі валун. І сёня мы бачым, што гэта яго жаданне і воля спраўдзіліся. На магіле паставлены не проста валун, а валун з нашай Лагойшчыны, нават больш - з наваколля нашай Славады. Ніл Гілевіч сынёш з жыцця ў 2016 годзе. Пасля яго сходу ў крайне больш не засталося пісьменнікаў у ганараваных дзяржаўных званнім Народнага паэта Беларусі.

Паэт Сяргей Законнікаў распавядае:

- Наколькі нашая ўлада абыякава ставіцца да тых асобаў. Я разумею, чаму яна так

ставіцца. Таму што гэтыя асобы будзілі ў грамадстве не толькі нейкі эстэтычны пачуцці. Яны будзілі прағу волі, свабоды, прағу таго, што заўсёды жыве ў народзе.

- Пасля бацькі засталіся зберажэнні. Яны невялікія, і іх якраз хапіла. Гэта так званыя, як у народзе кажуць, "грабавыя грошы". Сказаў: "Вось гроши, а з помнікам ты разбярэшся". Калі Нілу Гілевічу 30 верасня споўнілася 75, а потым і 80, то ні па адным тэлеканале не было сказана пра гэта ані слова. Мы прывыклі абыходзіцца без дапамогі дзяржавы, - кажа сын Ніла Гілевіча Сяргей Гілевіч.

ISSN 2073-7033

9 772 073 703003 >

**“Нясвіжскія
каеты” -
новае выданне
ТБМ**

24 лістапада 2018 года ў Нясвіжы на сходзе нацыянальнай грамады, ядро якой на сёння стварае Нясвіжская раённая арганізацыя ТБМ, абвешчана аб заснаванні чарговага выдання ТБМ - гісторычна-краязнаўчага часопіса “Нясвіжскія каеты”. Што за “каеты”, адкуль яны ўзяліся?

Слова “кает” бытавала на Нясвіжыне да 60-х гадоў 20-га стагоддзя і абавязчала простины сыштак. Паступова школьнай словы “сыштак” і “тетрадь” вышеснілі “кает”, і слова пачало забывацца. У памяці жыхароў вёскі Сейлавічы захавалася сцэнка з жыцьця, калі бабка прыйшло ў сям’ю і папрасіла “кает”. Маладая і ўжо “вучонах” магазіншчыца слова такога не ведала, а прысутны народ падказваць не спяшаўся, чакаочы, што з таго цырку выйдзе. Кает бабка ўсё-такі купіла, а нясвіжскія краязнаўцы паміж словамі “хроніка”, “аналы”, “запісы” выбралі слова “каеты”, каб вярнуць яго з не-быцця. Слова “кает” у польскай мове пазначана як састаўленае і больш не ўжываецца. Паходзіць яно недзе з італьянскай ці французскай мовы.

Назва вызначыла і форму часопіса. Форма самая простая - без усякай тэматычнай прывізкі і строгіх рубрык. Якія матэрыялы ўдасца падрыхтаваць, тყы і ідуць у нумар. Зрэшты, ёсьць у Польшчы “Zeszyty historyczne” (“Гісторычныя сыштакі”). Але ў нас будуць “каеты”.

Часопіс спланаваны як электронны, канцавы прадукт будзе выходзіць у рэжыме ПДФ адзін раз на квартал. Ко-жны зможа сам раздрукаваць сабе папяровую версію.

Вызначана рэдкалегія:

Дранчук Валер, журналист, пратэстны эколаг, сябар ТБМ; заснавальнік і выдавец газеты “Белавежская пушча” (1995 - 2001); аўтар календарнай серыі “Малаянічая Бацькаўшчына”, кніг і праектаў па захаванні культурнай спадчыны і прыроднага асяроддзя; лаурэат міжнароднай прэмii Генры Форда (1999) і прэмii Пэн-цэнтра імія Алексі Адамовіча. Жыве ў Нясвіжы.

Качановіч Леанід, гісторык, педагог, сябар ТБМ; адзін з укладальникаў кнігі гісторычнай хронікі “Гарадзэя”, памочнік дэпутата Палаты прадстаўнікоў Алены Анісім. Жыве ў Гарадзе.

Плакса Наталля, школьнай педагог, краязнаўца, старшыня раённай арганізацыі ТБМ; аўтар культурна-гісторычных выпускаў раённага радыёвіещчання па Менскай вобласці; сябаўтар календарнай серыі “Малаянічая Бацькаўшчына” (“Невядомая Нясвіжчына”). Жыве ў Карцівічах Нясвіжскага раёна.

Суднік Станіслаў, рэдактар газеты “Наша слова” і часопіса “Лідскі летапісец”, намеснік старшыні ТБМ.

Першы нумар “Нясвіжскіх каетаў” мае выйсці пад канец сакавіка 2019 г.

Яраслаў Грынкевіч.

“Слоўнік беларускай мовы” - гэта пераканаўчы аргумент на карысць існавання ў цэнтры Еўропы самабытнай і багатай беларускай мовы, а адпаведна і беларускага народа

17 лістапада 2018 г.

Мастацкі музей імя Вітольда Бялыніцкага-Бірулі і ТБМ імя Ф. Скарыны правялі імпрэзу, прымеркаваную да 230-годдзя Івана Насовіча - беларускага мовазнаўцы, лексікографа, фальклорыста, этнографа. Шаноўным госьцем быў наставець праваслаўнага Свята-Петрапаўлаўскага храма-помніка ў вёсцы Лясная Слаўгарадская раёна, дацент Менскай духоўнай семінарыі пратагіерэй Георгій Сакалоў. Мерапрыемства адбылося перадусім дзікуючы дапамозе загадчыка музея, даўняга сябра нашай арганізацыі, Строгінай Святланы Вікенцьевны. Супрацоўнікі абласной бібліятэкі падрыхтавалі змяшчённую выставу з кнігамі і фотаздымкамі, прысвечаную І. Насовічу.

Айцец Георгій Сакалоў распавёў гісторыю жыцця і дзейнасці Івана Іванавіча Насовіча. Цяжка пераацэніць значэнне Насовіча ў гісторыі беларускай філалогіі, фальклорыстыкі і этнографіі. Ён здаймае пачасенасць месца сярод выдатных дзеячаў культуры XIX ст. Яго называюць “беларускім Далем”, супастаўляючы дзве слынныя працы У.І. Даля з кнігамі І.І. Насовіча, хоць слушна было бы Даля назваць “рускім Насовічам”, таму што слоўнік Даля выдалі праз 10 год пасля выдання “Слоўніка беларускай мовы” (у арыгінале “Словарь белорусского наречия”) і “Зборніка беларускіх прыказак”.

Асноўнае месца ў наўковай спадчыне І.І. Насовіча займае тлумачальна-перакладны “Слоўнік беларускай мовы”. Гэта наўкова-лінгвістычны летапіс народа і часу, самы поўны на той час збор лексікі і фразеалогіі жывой беларускай мовы, які ахоплівае больш за 30 тысяч слоў. У гэтym арыгінальным і непаўторным творы засведчаны стан і ўзровень развіцця беларускай мовы сярэдзіны 19 ст., данесены нашчадкам лексічных скарбы і фразеалагічнае багацце нацыянальнай мовы. Матэрыялы для слоўніка Насовіч чэрпаў з гаворак Магілёўшчыны, Меншчыны, Віцебшчыны, Гарадзеншчыны, некаторых паветаў Прывіленскага краю, гэта зна-

кім адпаведнікам, усюды даеца граматычная, а пры неабходнасці і стылістычная характеристыстика слова, прыводзіц ілюстрацыйны матэрыял з жывой народнай гаворкі.

У 1863 г. рукапіс “Слоўніка...”, пасля 16-гадовай напружанай працы па яго складанні, быў пададзены ў Акадэмію науку. Рукапіс атрымаў высокую ацэнку (“як праца надзвычай важная”). Аўтару была прысуджана Дзярмідаўская прэмія (714 рублёў), а ў 1870 г. “Слоўнік...” выйшаў з друку. Акадэмічнае выданне “Філологіческія запіски” ацяліла гэты слоўнік як “помнік, які можа служыць найлепшым упрыгожаннем рускай вучонай літаратуры”.

Для пацвярджэння ўжывальнасці слоў і дакладнасці тлумачэння І. Насовіч выкарыстоўваў народныя песні, прыказкі, выслоўі, фразеалагізмы. Многія слова ўзятыя са старабеларускіх пісьмовых помнікаў. Такім чынам, у “Слоўніку...” шырокая выкарыстана жывое народнае беларускіе слова. Да гэтага часу ён з'яўляецца ўнікальным творам у беларускай лексікаграфіі. Калі Насовіч складаў свой слоўнік, яшчэ і гаворкі не было пра фразеалагізмы, не было ні ў рускай, ні ў замежнай лексікаграфіі ўзору. Насовіч ішоў самастойным шляхам і даў такі ўзоры распрацоўкі фразеалагізмаў.

Гэты слоўнік па сваёй будове і прынцыпах раскрыцця лексічнага значэння лічыць тлумачальна-перакладным беларуска-рускім дадзеным. У ім апісана больш як 30 тысяч слоў. У многіх выпадках беларускіе слова тлумачыцца рус-

тараючы ўважлівымі поглядамі на беларускія народныя прыказкі. Насовіч сцвярджаў, што яны складаюць для простага народа маральна-практычную філасофію, якую ён, безумоўна, цудоўна ведаў, што дае падставы назваць даследчыка энцыклапедыстам беларускага жыцця.

В арта звярнуць увагу

шчэна на адзін твор, напісаны, але не надрукаваны. Насовіч ва “Успамінах майго жыцця” прыгадвае: калі ён упершыню глядзеў на свой толькі што выдадзены “Слоўнік беларускай мовы”, то ўбачыў, што, на жаль, замест ягонай вялікай прадмовы да “Слоўніка...”, якая каштавала яму “многіх бясонных начэй на працягу цэлага года”, далі кароткую рэдакцыйную прадмову з некаторымі высновамі, супрацьлеглымі поглядамі аўтара. У ягонай прадмове даваліся, у прыватнасці, гістарычныя звесткі пра беларускую гаворку “як гаворку старажытнага племені крывею ад вярою Заходній Дзвіны, Дняпра і Волгі”, гаворку, сляды якой “і чяпяр яшчэ відаць у Пскоўскай, Смоленскай і Цвярской губернях”.

Насовіч напісаў і яшчэ некаторыя лінгвістычныя працы, а таксама апублікаваў шэраг фальклорных зборнікаў з беларускімі песнямі. Некалькі гадоў да адходу ў іншы свет І.І. Насовіч напісаў “Успаміны майго жыцця”. Рукапіс захоўваўся ў ягонай унучкі, якая жыла ў Паўночнай Асіеці, і ў пачатку 1950-х гадоў быў набыты акадэмічным Інстытутам мовазнаўства імя Якуба Коласа. А ўпершыню прыкладна палова гэтай мемуарнай працы надрукавана ў трох нумерах ча-

пакторыялічнай газеты “Слоўнік - гэта пераканаўчы аргумент на карысць існавання ў цэнтры Еўропы самабытнай і багатай беларускай мовы, а адпаведна і беларускага народа”.

Нарадзіўшыся ў канцы XVIII ст., перажыўшы і наступленне французаў, і паўстанні, і змену цароў, ён, апантаны і працаўты, адукаваны і дапытлівы, нібыта пражды некалькі жыццяў: і жыццё так званага грамадска карыснага чалавека (калі працаўваў у сферах адукцыі), і жыццё на-

вукоўца (калі выйшаў на пенсію і амаль увесь час даказваў, што яшчэ не стары і можа быць патрэбны науку). Якая сіла духу, праца жыцця і дзейнасці павінна быць у чалавека, які першыя даследчыцкія працы прадстаўляе на суд науковай грамадскасці ў 62 гады, а “Слоўнік...” завяршае к 75!

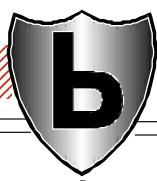
Але яго смерць 25 ліпеня 1877 г. засталася незадаванай грамадскасцю: чалавека, што так многа зрабіў для роднага краю і на карысць дзяржавы, вернападданым якой быў, пахавалі ціха на могілках Тупічэўскага манастыра ў Мсціславе.

Адзначаючы сёлета 230-годдзе з дня нараджэння Івана Іванавіча Насовіча, будзем і надалей помніць пра ягоныя науковыя подзвігі у гісторыі нашага народа і яго ду-

бравы наукаў.

**Наталля Шэмянкова,
г. Магілёў.**

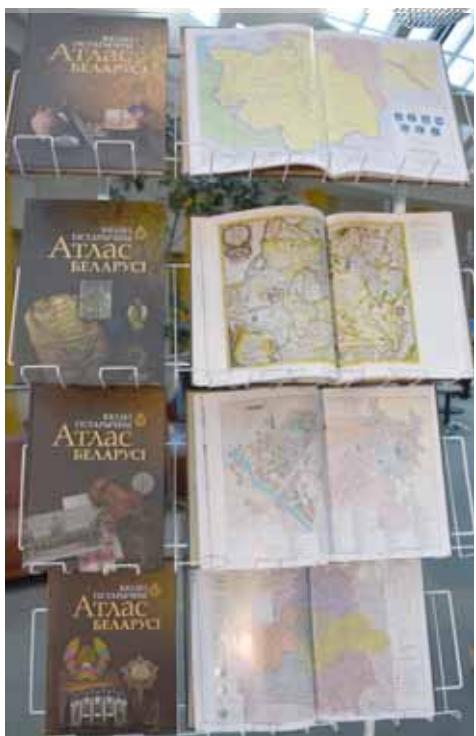
Новы атлас ахоплівае ўсю гісторыю Беларусі

21 лістапада ў Нацыянальнай бібліятэцы прышла прэзентацыя чатырохтомнага выдання "Вялікага гісторычнага атласа Беларусі".

У старажытнагрэцкай міфалогіі Атласам (або Атлантам) называлі вялізная магутнага тытана, які трymае на саіх плячах небасхіл. Атлас, які быў прэзентаваны ў бібліятэцы, не саступае яму ў маштабах - больш за 10 гадоў картографы, гісторыкі, карэктары і іншыя спецыялісты працаўалі над стварэннем першага ў Беларусі найбольш поўнага гісторыка-картаграфічнага выдання, якое ахоплівае перыяд ад з'яўлення першабытнага чалавека на беларускіх землях да нашага часу.

Госці мерапрыемства пазнаёміліся са зместам усіх чатырох тамоў, даведаліся пра асаблівасці падрыхтоўкі карт і каштоўнасць "Вялікага гісторычнага атласа Беларусі" ў культурным кантэксте.

На прэзентацыі ў Нацыянальнай бібліятэцы сабраліся прадстаўнікі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі і Інстытута гісторыи НАН Беларусі на чале з В.В. Даніловічам, Дзяржжаўнага камітэта па маёмасці Рэспублікі Беларусь, міністэрства замежных спраў, культуры, інфармацыі і адукацыі Рэспублікі Беларусь, Беларускага наўкукова-даследчага цэнтра электроннай дакументацыі, рэспубліканскага ўнітата

рнага прадпрыемства "Белкартаграфія", а таксама дыпломаты, навуковыя дзеячы і журналісты. Ва ўрачыстай абстаноўцы поўны камплект атласа быў перададзены ў фонд Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі.

Ініцыятарам праекта па стварэнні атласа стала РУП "Белкартаграфія". Дырэктар арганізацыі Іна Шлык адзначыла, што работа над такім буйным выданнем стала новым этапам у развіціі айчыннай картаграфіі.

Дырэктар Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі Раман Сцяпанавіч Матульскі падзякаў аўтарскаму калектыву за шматгадовую працу над аўтарытэтным выданнем і запэўніў, што 4 тэмы атласа зоймуць годнае месца ў галоўнай кніжнай скарбніцы краіны.

Першы том "Вялікага гісторычнага атласа Беларусі" вышаў у 2009 годзе, апошні - у кастрычніку 2018-га. Тэматычны раздзелы кніг прысвечаны ваенна-палітычным падзеям, адміністрацыйным пераўтварэнням, сацыяльна-еканамічнаму і культурнаму развіцію, духоўнаму жыццю грамадства. На старонках атласа чытач знойдзе больш за 400 унікальных карт. У аснове кожнай - арыгінал-крыніца. Кожны том атласа дапаўняюць генеральныя карты, на якіх паказаны ўсе больш-менш значныя населенныя пункты адпаведнага часу з пазначэннем прыналежнасці. Геаграфічны паказальнік знаёміць чытача з гісторычнымі і сучаснымі называмі ўсіх населеных пунктіў, размешчаных на генеральнай карце, прыналежнасцю да паветаў і маёнткаў, часам першай згадкі ў крывацах, варыянтамі і зменамі называў.

У распрацоўцы выдання, акрамя супрацоўнікаў прадпрыемства "Белкартаграфія", удзельнічалі таксама вучоныя Інстытута гісторыи НАН Беларусі, спецыялісты Беларускага наўкукова-даследчага цэнтра электроннай дакументацыі, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і іншых навучальных установ, а таксама розных дзяржаўных органаў і іншых арганізацый.

Падрыхтавала Э. Дзвінская,
фото plb.by

Слоўнік-даведнік лекавых раслін

У выдавецстве Гарадзенскага дзяржаўнага медыцынскага ўніверсітэта надрукаваны першы ў гісторыі беларускай лексікаграфіі "Руска-беларускі слоўнік-даведнік лекавых раслін". Аўтары выдання старшы выкладчык ГрДМУ Віктар Варанец і ўрач-псіхіятрат-нарколог Арцём Варанец. Слоўнік змяшчае 500 на-звоў раслін і дае інфармацыю пра іх лекавыя ўласцівасці. Да кожнага наймення падаецца ка-

ляровы здымак расліны. Кніга будзе цікавай як для прыхільнікаў народнай медыцыны, так і для ўсіхamatараў беларускага слова.

В. Варанец

Павел Сцяцко

Прозвішчы Беларусі Новая серыя. Частка III

(Працяг. Пачатак у папярэдніх нумарах.)

154. **Добрык** (Арнольд) - вытвор з супіксам -ык ад антрапоніма **Дука** і значэннем 'нашчадак названай асобы': **Дук-енка** - **Дуч(к/ч) энка**. ФП: **дука** (укр., рус.) 'знатны чалавек, баатыр, баатыр і пад.). Гл. **Дабрук**.

155. **Дробаў** (Кастусь) - форма прыметніка з прыналежным супіксам -аў ад антрапоніма **Дроб** і значэннем 'нашчадак названай асобы': **Дроб-аў**. Утваральнае слова ад апелятыва **дроб** 'кавалачак чаго-н., драбок'; 'лік, прадстаўлены ў выглядзе частак адзінкі'.

156. **Дрылёнак** (Тамара) - вытвор з супіксам -ёнак ад антрапоніма **Дрыль** і семантыкай 'нашчадак названай асобы': **Дрыл-ёнак**. ФП: **дрыль** ('інструмент для свідравання дзірак у метале, дрэве і пад.') - **Дрыль** (мянушка, потым прозвішча) - **Дрылёнак**.

157. **Дрэма** (Рыта) - семантычны вытвор ад апелятыва **дрэма** (ад **драмаць** - нуль-супіксавы дэрываць) 'той, хто дрэмле, засынае'.

158. **Дубатоўка** (Валянцін) - семантычны вытвор ад апелятыва **дубатоўка**, які мае два значэнні: 1) 'прылада для атрымання рошчыны пры дубленні шкуры (таяч, мяла, якім таўкуць дубовую кару': **дуб-а-тоўка** (**Дубатоўка**)); 2) 'асоба, якая выконвае названую работу' - гарбар (работнік гарбарнай вытворчасці).

159. **Дудзінскі** (Дзяніс) - вытвор з супіксам -скі ад тапоніма **Дудзіна** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названай мясцовасці': **Дудзін-скі**. ФП: **дуда** ('музычны інструмент') - **Дуда** ('прозвішча чалавека, які іграе на дудзе') - **Дудзіна** ('уладанне асобы з прозвішчам **Дуда**', тапонім) - **Дудзінскі**.

160. **Дудзіч** (Таццяна) - вытвор з супіксам бацькаймення-іч ад антрапоніма **Дуда** і значэннем 'нашчадак (дачка) названай асобы': **Дудз-іч**. ФП: **дуда** ('беларускі духавы народны музычны інструмент у дзвюх і больш трубак, устаўленых у скураны мяшок, які на-дзімаецца праз трубку') - **Дуда** (мянушка, потым прозвішча) - **Дудзіч**.

161. **Дудзько** (Анастасія) - семантычны вытвор ад апелятыва **дудка** 'народны духавы музычны інструмент з трыснягой або дрэве ў выглядзе трубкі з дзірачкамі'. Форма **Дудзько** - для адмежавання ад апелятыва і як мода на фінальнае **"o"** (гл. **Бузо < буз**), **Лазо < лаза** і пад).

162. **Дудко** (Аксана) - другасная форма, першасная **Дудка** - семантычны вытвор ад апелятыва **дудка** (1) народны духавы музычны інструмент з трыснягой або з дрэве ў выглядзе трубкі з дзірачкамі; 2) 'круглая, звычайна пустое ўнутры сцябло чаго-н. (разм.); форма з канцавым **"o"** - **Дудко** - для

адмежавання ад апелятыва'.

163. **Дучэнка** (Сяргей)

- вытвор з фармантам -энка (-енка) ад антрапоніма **Дука** і значэннем 'нашчадак названай асобы': **Дук-енка** - **Дуч(к/ч) энка**. ФП: **дука** (укр., рус.) 'знатны чалавек, баатыр, баатыр і пад.). Гл. **Дабрук**.

155. **Дробаў** (Кастусь) - форма прыметніка з прыналежным супіксам -аў ад антрапоніма **Дроб** і значэннем 'нашчадак названай асобы': **Дроб-аў**. Утваральнае слова ад апелятыва **дроб** 'кавалачак чаго-н., драбок'; 'лік, прадстаўлены ў выглядзе частак адзінкі'.

156. **Дрылёнак** (Тамара) - семантычны вытвор ад апелятыва **дрыль** і семантыкай 'нашчадак названай асобы': **Дрыл-ёнак**. ФП: **дрыль** ('інструмент для свідравання дзірак у метале, дрэве і пад.') - **Дрыль** (мянушка, потым прозвішча) - **Дрылёнак**.

157. **Ёрш** (Сяргей) - семантычны вытвор ад апелятыва **ёри** 'невялікая прэснаводная касцістая рыба сямейства акунёвых з калочымі плавнікамі', а таксама 'шчотка для мышца' бутэлек, посуду і пад'.

158. **Жалезка** (Вольга) - семантычны вытвор ад апелятыва **жалезка** (разм. устар.) 'чыгунка' (пераважна ў мове партызан у гады Вялікай Айчыннай вайны 1941-1945 гг., ТСБМ, т. 2, с. 249) - **Жалезка** (мянушка, пазней прозвішча)

- **Жалезка** - перафармленне ў жаночую форму прыметніка (з фінальным сегментам **-а**). **Жыравец** (Ігнат) - вытвор з супіксам -еу ад тапоніма **Жырава** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жырав-еу**.

159. **Жыраў** (Антон) - вытвор з прыналежным супіксам -аў ад антрапоніма **Жыр** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жыраў**.

160. **Жыровіцкі** (Андрэй) - вытвор з супіксам -скі (-кі) ад тапоніма **Жыровічы** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жыровіч-скі** - **Жыровіцкі**. Гл. **Жыровіч**.

161. **Жыровіч** (Іван) - вытвор з акцэнтаваным супіксам бацькаймення-овіч ад антрапоніма **Жыр** і значэннем 'нашчадак названай асобы': **Жыровіч**. Форма мн. ліку ад **Жыровіч** набыла ролю тапоніма **Жыровічы** (паселішча): параён. **Жыровічы** манастырская.

162. **Жырабаў** (Ігнат) - форма прыналежнага прыметніка з супіксам -аў ад антрапоніма **Жэр** з значэннем 'нашчадак названай асобы': **Жэр-аў**. Утваральнае слова ад апелятыва **жэр** укр. 'жыр' (зялёны корм) - Фасмер, ЭСРЯ, т. 2, с. 56), **жыр** ('кармленне жыр' - ТСБМ), літ. **zuras** 'кармленне жыр' - ЭСБМ, т. 3, с. 265) - **жыр** ((перан.) 'той, хто корміць') - **Жыр** ('мянушка асобы-кармільца, потым прозвішча') - **Жыраў**.

163. **Жыровіч** (Іван) - вытвор з супіксам -скі (-кі) ад тапоніма **Жыровічы** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жыровіч-скі** - **Жыровіцкі**. Гл. **Жыровіч**.

164. **Жыровіч** (Іван) - вытвор з супіксам -скі (-кі) ад тапоніма **Жыровічы** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жыровіч-скі** - **Жыровіцкі**. Гл. **Жыровіч**.

165. **Жыровіч** (Іван) - вытвор з супіксам -скі (-кі) ад тапоніма **Жыровічы** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жыровіч-скі** - **Жыровіцкі**. Гл. **Жыровіч**.

166. **Жыровіч** (Іван) - вытвор з супіксам -скі (-кі) ад тапоніма **Жыровічы** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жыровіч-скі** - **Жыровіцкі**. Гл. **Жыровіч**.

167. **Жыровіч** (Іван) - вытвор з супіксам -скі (-кі) ад тапоніма **Жыровічы** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жыровіч-скі** - **Жыровіцкі**. Гл. **Жыровіч**.

168. **Жыровіч** (Іван) - вытвор з супіксам -скі (-кі) ад тапоніма **Жыровічы** і значэннем 'нараджэнец, жыхар названага паселішча': **Жыровіч-скі** - **Жыровіцкі**. Гл. **Жыровіч**.

169. **Жукевіч-Дзівота** (Вікторыя) - састаўное назменне, першы кампанент **Жукевіч** - вытвор з акцэнтаваным супіксам бацькаймення-евіч ад антрапоніма **Жук** і значэннем 'нашчадак названай асобы': **Жук-евіч**. Утваральнае слова ад апелятыва

Вяртанне да Скарынаўскай тэмы ў музыцы

Ужо другі год з моманту слáнага юбілею 500-годдзя беларускага кнігадрукавання жыццё Францішка Скарыны ўздымае хвалю культурных ім-прапраз і надае энергію творцам.

Новы маштабны музичны твор "Скарына. Вяртанне" ў выкананні Дзяржайнага сімфанічнага аркестра Беларусі пад кіраўніцтвам дырыжора Міхаіла Казінца, хору і саліста прагучая на сцэне Белдзяржфілармоніі.

Да Скарынаўскай тэмы звярнуліся кампазітар Ларыса Сімаковіч і Барыс Жанчак. На прэм'еры прысутнічалі многія дзеячы культуры Беларусі і сябры ТБМ на чале з Аленай Анісім.

У сямі частках музич-

нага твору адлюстравана жыццё Францішка Скарыны: яго нараджэнне на полацкай зямлі, студэнцтва ў Кракаве, маладосць у Падуі, віленская дзея-насць і ханханне, праца ў Празе і смерць на чужыне.

Праз музыку паказана полацкая зямля, дзе росныя травы гучыце песнямі, мудрыя пчолы гудуць лірамі, зямля, асвечаная Сонцем і Месяцам, якая нараджае геніяў. Кракаўскае шчаслівае студэнцтва, дыспуты магістраў вызваленых навук перададзены ў шматглоссі нацыянальных моваў. Карнавальная плошча Падуі загучала віланэламі і мадрыгарамі, канционамі і бергамаскамі. Віленская гады Скарыны паказаны ў вельчы яго дасягненняў

і горычы яго страт. Свято-адзіноты і росныя ружы на-гадваюць пра пражскі каралеўскі сад, дзе пан Францішак гадаваў кветкі тугі.

Памяць пра яго вяртатэца ў Польшчу, туды, дзе раяцца пчолы і гучыцы роснага трава, дзе звініць бомамі глыбокое неба, а "ускормленыя сучы па Бозе да той зямлі вялікую ласку маюць".

- З вялікім задавальненнем я выконваў гэты твор, - распавёшы саліст Ян Жанчак. - Мне было цікава пражыць скарынаўскую жыццё, асабліва мне спадабаўся фінал, дзе можна было больш співаць. Мой бацька Барыс Жанчак напісаў вершы, а маці Ларыса Сімаковіч стварыла музыку, усе мы супстрэліся на сцэне. Сённяшня імпрэза была вельмі ўдалая! - прызнаўся малады артыст.

Канцэрт працягнуў сэрыю выступленняў старэйшага з беларускіх дырыжораў, народнага артыста БССР, лаўрэата прэміі "Задухоўнае адраджэнне", прафесара Міхаіла Казінца.

Э. Дзвінская,
фота аўтара.

Адчуць сябе цемрашалкай

З вялікай прыемнасцю паглядзела пастаноўку ў Купалаўскім тэатры "Сон у Купальскую ноч". Вельмі хачу падзяліцца з вами сваімі перажываннямі.

Ад пачатку была ўражанна новым канструктыўным расстаноўкі крэслу ў зале. Для мяне тэатр - заўсёды Храм мастацтва, нават, калі гэта вулічна пляцоўка ці маленькі пакойчык арэндаванай кватэры. Геніальны задумай было падкрэсліць боскі пачатак тэатра прац арганізацію прасторы. Сцэна ў цэнтры як алтар, публіка размешчана на чатыры бакі ад сцэны - гэта фактычна класічная крыжкова-купальная пабудова храма, што адразу пераключае гледача на ўспрыманне сакральнасці дзеяства.

Шкляны куб, які ўмоўна фармуе сцэну ёсьць адначасова і заслона і дэкарацыя: на ягоную паверхню праектуюцца літары-словы арабескамі розных моваў і шрыфтоў, фактычна яны ствараюць кінематаграфічную пльынь, кіно паслугуе тэатру! Актёры ўзнікаюць праз незаўважныя дзвёры побач з табой, праходзяць праз глядачоў, знікаюць у супрацьлеглым кірунку або падаюць у бездан (падлога сцэны хавае ніжні паверх).

Я хвялявалася, у якой стопні будзе захаваны шыкоўны тэкст Алея Разанава. Але мяне так захапіла дзеяство, што я забылася на свае страхі. На-

столькі гарманічным было асвятленне, музичнае суправаджэнне і каларыстычнае расшэнне спектакля.

Музичнае суправаджэнне варта аздзначыць асона. Размаітасць стыляў і формаў сплятаеца ў дзіўны фантазійны клубок, я не бяруся нават аналізаваць. Магу сказаць толькі, што ўражанне цэльнасці заробаў. Я выпадкова падслухала размову гуртка маладзёнёў пасля спектакля. Яны размаўлялі толькі пра музыку і асаблівасці аранжыроўкі, відавочна, музика ўразіла іх больш за ўсё.

Узмаксценне роляў Тытаніі і Абярона ад другасных персанажаў у Шэкспіра да галоўных ў пастаноўцы Купалаўскага дадае трагічную нотку ў па-сунтрасці камедыйнай п'есы. Яны праз непараразимне ледзь не страцілі сваё каханне, няўжо недарэчна выпадковасць можа цалкам змяніць лёс чалавека! Таму з замірненем сэрца мы сочым за развіццём сюжету. Маналог Абярона са слязмі на вачах неверагодна пранікнёны. Кульмінацыя гісторыі кахання - ягоная песня, песня кахання караля-трубадура. Ён адзіны з усіх герояў спачатку выязджае з-пад сцэны, а потым узвышаецца над ёй, як бы моцай свайго пачуцця падымаеца над штодзённасцю. Драматызм падкрэсліваюць і касцюмы герояў: у першай частцы спектакля яны ў чорным, у другой -

Анэля Камбалава.

ЗАЦІКАВІЦЬ "НАШЫМ СЛОВАМ"

На чарговым паседжанні Рады ТБМ зноў узікла пытанне пра газету. Як падняць падпісваць сяброў як падарунак ім, сабраць гроши са знаёмых і пайсці на пошту зрабіць падпіску, бо людзі шкадуюць часу, ім лягчэй гроши аддаць... Пропанава аднаго з сяброў, што трэба зрабіць газету больш цікавай, неяк толькі слізганула па паверхні думак радцаў і знікла. На погляд аўтара гэтых радкоў менавіта на гэтым варта было бы басяродзіцца.

Газета стала занадта "акадэмічнай", ёй не хапае матэрыял аўтараў лёгкага жанру. Адна справа, калі такія матэрыялы не паступаюць у газету, іншая справа, калі паступаюць, але на

старонкі газеты не трапляюць. Дзяды (А. Трусаў, С. Суднік) ды іншыя аксакалы, што маюць дачыненне да стварэння газеты, мабысь, забылі, што любілі чытаць у маладосці. І цяпер з насупленымі тварамі друкуюць вытрымкі з Вікіпедыі да таго ці іншага юбілея. Юбілеі аздзначаць траба, гэта нават пазначаеца ў планах Таварыства. Але варта загадзя даць каму-небудзь дасведчаному даручненне падрыхтаваць матэрыял пра юбіляра для газеты, матэрыял, з якога будзе бачны чалавек, а не высушаная кветачка гербaryя.

Асобна хацелася б сказаць пра тэксты, у якіх часткова сустракаеца руская мова (кшталту першых старонак "Вайны і міру" А. Талстога, насычаных французскай мовай з перакладамі ў зносках). Напрыклад, быў матэрый, дзе жанчына і мужчына размаўляюць, у тым ліку пра мову, мужчына - па-беларуску, жанчына - па-расейску. Тэкст не патрапіў на старонку "НС" менавіта з-за таго, што значная частка была не беларускамоўнай. Але пры перадачы слоў жанчыны нашай мовай ён шмат страсці бы і стаў бы менш цікавым.

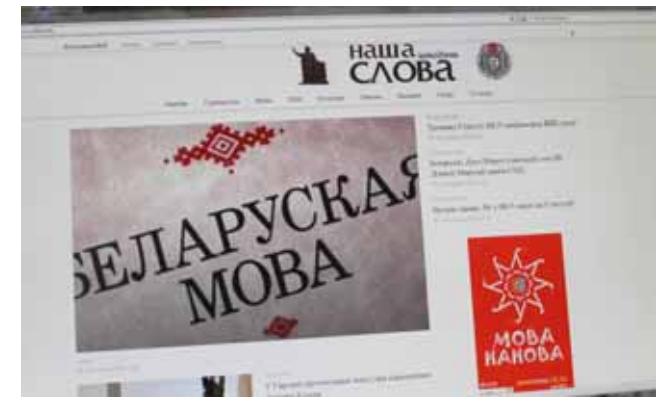
Хацелася б, каб чытачы выказаўся на контрастасці публікацыі тэх тэкстаў (маеща на ўвазе з частковым выкарыстаннем расейскай мовы, калі гэта адпавядае нейкай задуме аўтара тэкста).

Міхась Булавацкі,
сябар Рады ТБМ.

"Наша слова" для "маладых"

Некалькі месяцаў ужо працуе сайт "Наша слова штодзень" (nslowa.by). Калі ласка, велізарны аб'ём інфармацый нацыянальнай скіраванасці. Але сайт пайчавартасна зможа функцыяваць толькі тады, калі будзе аснова - папяровая версія "Наша слова".

Чытайце "Наша слова" ў інтэрнэце і на паперы, толькі чытайце! Пішыце па-беларуску, гаварыце па-беларуску. Толькі не маўчыце!

Калі за адраджэнне мовы, читай, спадарства, "Наша слова"!

Шаноўныя сябры, ідзе падпіска на першую паўгоддзе 2019 года. У каталогу інфармація пра газету знаходзіцца на ст. 66. Цана змянілася нязначна. У 2019 годзе мы працягваем выходзіць на восьмі палосах. Газета мае добры рэдакцыйны партфель і плануе для друку тэксты самых розных матэрыяляў, з рознымі поглядамі і падыходамі, у тым ліку і адрознімі ад пазыцыі рэдакціі. Мы будзем працягваць друк мовазнаўчых і гістарычных матэрыяляў у выкладанні тых аўтараў, якіх вы не знойдзяце на старонках іншых выданняў. Мы не стараемся навязаць чытачу сваю думку ці погляды, а падаём паведамленні і меркаванні саміх чытачоў. Чытайце, даведайцеся, думайце. Будзьце з намі, і вы будзеце з усёй Беларуссю.

РП - 1	Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь											
АБАНЕМЕНТ на газету часопіс 63865 насів												
на індэкс выдання												
НАША СЛОВА												
(назва выдання)												
Колькасць камплектаў 1												
На 2019 год па месяцах:												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Каму												
(прозвішча, ініцыялы)												
Куды												
(адрас)												
(паштовы індэкс)												

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА												
на газету часопіс 63865 індэкс выдання												
НАША СЛОВА												
(назва выдання)												
Кошт	падпіскі пераадрасоўкі	14,22 руб.	руб.	Колькасць камплектаў	1							
На 2019 год па месяцах:												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	
Каму												
(прозвішча, ініцыялы)												
Куды												
(адрас)												
(паштовы індэкс)												

(Працяг. Пачатак у папяр.
нумарах.)

“9/12 лістапада
Алжыр], каля поўначы.

Я лішне нечэрлівы,
партрабавальны?! Ці ж ня-
праўда? Можа - не ведаю.

Але слухай, Польцу,
што табе скажу: ні адна жа-
нчына не была болей, а бадай
не была такіх каканай, як ты
каканая. У сярэдня вякі гава-
рылы, што не гадзіца такіх лю-
біць стварэнне, што толькі
Тварца гадзіца такіх любіць.

Не ведаю - можа, можна
адарвана палюбіць усёй
душой невядомую прыга-
жосць, дабро і прафуду, але гэта
пэўна, што лепей ўласці ўсёй
каканне ў бачны прадмет, у
бачную істоту. Я не сароме-
юся і не шкадую аб гэтых ка-
ханні. Я пакахаў цябе ўмі та-
го, што святое - у імя прыга-
жосці, добра і какання. Прафу-
да, што я ўсёй непасрэдна да-
цябе анонью, у табе свет бачу.
Але я ў табе пакахаў і хачу ка-
ханець кръніцу прыгажосці, да-
бра і прафуды. Бо такое ка-
ханне не можа быць грахом,
як сцярджалі сярэднявечныя
людзі). Прафуда, што ў табе
сабраўся ўвесь свет, ўсё жыц-
цё. Я верый і хачу верый, што
ты можаш быць для мяне ан-
лам-ахоўнікам, што ты мо-
жаш, што ты захочаш клапа-
ціца аб тым, каб развеіваць
у нас і наўколя нас найсвя-
цейшую тройцу: прыгажосць,
добра і прафуду.

Жанчына! Ёсьць гэта
тлумачэнне, так, гэта тлумачэнне,
бо ани ты не магла б
мяне, ані я не мог бы цябе ша-
наваць, каб усё забыў для цябе.
Не - я нічога не забыў, але то-
лькі кожная думка, кожнае
пачуццё, цэлы свет адбіваецца
для мяне ў табе. Ты ёсьць пры-
зма, праз якую я гляджу на
свет.

Не спужаўся смерці,
падаючы табе руку (а думаў
пра смерць), не спужаўся, бо
меў надзею, што праз цябе, у
табе буду чэрпаць сілы для
жыцця і смерці прыгажасці. Не
саромеюся і не шкодую таго,
веру, што гэта мажліва, веру,
што гэта можа быць сілай, а
не слабасцю.

Але пабач вынік таго,
які мой стан: Прачынаюся з
рання - першая думка пра цябе,
іду на спачынак - апошняя думка
пра цябе. Гавару, раблю
што і адначасова думаю, ці
добра гэта? Ці Полька была б
рада гэту?

Гляжу на прыгожага чала-
века і думаю, чаму тут Полька
няма, і адразу другая думка -
трэба з Полькай падзяліца. I
так нават у найдрабнейшых
дэталях жыцця.

Я працу і хачу праца-
ваць нават мацней, чым раней,
для таго, каб мець права пе-
рад уласным сумленнем пры-
свяціць потым гадзіну пісанню
да цябе, на размову з табой. I
тому, бачыш, я маю права да-
магацца, каб ты хвіліну часу
на прыгожую галаву; глядзець на

прагнунь іскры ўзаем-
насці.

Польцу! Карыстайма
з хвілін, уякія можам дзяліцца
думкамі і пачуццямі.”

“Алжыр. 19 на 20 ліс-
тапада 1862 года.

Мілая мая, дарагая
мая, найяснейша пані мая!

Сёння мне добра. Ад-
чуваю, што Польца мяне хакае,
што не можа мяне не хакаць.

Маю сёння самаспазнанне сі-
лы, магутнасці і неацэнных
скарабаў, якія ў табе маю.

Доўга сёння пра тое думаў.

Слухай, Польцу! Сёння
быў у вельмі шматлікім та-
варыствам дома ў маршала.
Размазялі пра гісторыю. Я
гаварыў пра неабходнасць ах-
вярнасці і, гаворачы гэта, ад-
чуваў, якое гэта шчасце быць
багатым, быць так м[о]нца]

багатым, якім я сёння ёсць.

Якое гэта шчасце мець цябе -
мечь столькім ахвяраваць.

Што ж ахвяруе той, каму
жыццё абрыўда? Я маю бяз-
мернае шчасце ахвяраваць - я
маю цябе.

Пачуццё гэтае дае сілу, дае павагу, дае гонасць

словам і дае гонасць чынам.

Цешуся, Польцу, я сёння добра

гаварыў, а якіч лепей адчуваў.

Слухай далей: гаварыў
табе, што будучы шкаляром,
думаў толькі аб тым, каб быць
першим, ва ўніверсітэце паз-
быўся гэтага цалкам, хацеў
быць толькі добрым. Але по-
тому ў жыцці, бачачы столькі

тых кепскіх і дурных людзей,

якія займаюць высокія пасады,

адчуваючыя свою моц і сілу, знou

не раз прагнунь узнятэся сябе,

прагнунь яго pro publico bono

(у такім разе, гэта нават вар-

та пахвалы), але прагнунь якіч

і для самога сябе. Ведаеш, што

на версе, на вярхах свободнай

дыхаеца. Нават наваколь-

ным пропасцям горы надаюць

пригажосці. Не дастаткова

гэлага. Ведаў з гісторыі, што

так званая вялікасць не дае

ичасця - прагнунь яе, не здан-

цы сабе справы - напэўна ду-

май: іншым гэта не дае шчас-

ця, бо нічога, апрача сябе, не

любілі, таму мне можа -

дасць. (Чалавек, між іншым,

заўсёды марыць пра шчасце).

Цяпер, наколькі вялі-

касць адносіца да мяне само-

га, сстраіла яна для мяне ўсю

пригажосць. Напэўна, праг-

нунь заўсёды заняць становіш-

ца такое, на якім мог бы ка-

рысць найвялікую, мажлівую

прывесці, прагнунь заняць ста-

новічка толькі тады, калі ду-

май пра абавязкі чалавека і

грамадзяніна. Але калі думаю,

калі мару пра шчасце асабіс-

тва, цяпер - прысягаю табе-

нічога больш не прагнунь - толь-

кі, каб жыццё з табой, каб гля-

дзець у ясныя твае очы, на

пригожую галаву; глядзець на

цябе - і думаць разам з табой
і адчуваць разам з табой. I
веру, што з табой магу многія
рэчы давесці, адшукаць, пра
якія самікі б не даведаўся,
ніколі б не знайшоў і не дабіўся.

Хто ведае? Можа разам з та-
бой, мой анёле, зразумеем ле-
пей вечнасць, і будучыню, і пра-
йду. Бачыш, Польцу, якія ща-

слів.

“Парыж, 6 снежня/24
лістапада 1862 года.

Мая мілая, хаканая
дзяціна! Ведаеш ужо з апош-

нага ліста, што па прыездзе ў
Парыж атрымаў твае трывалы
лісты. Наймілэшы, напісаны
17 лістапада. Была цяжка хво-
рая. Пішаши, што ўжо ўсталя-
ла. што добра табе. Дзяціна най-
мілэшай! Будзь ты здорова!

Дзіўная рэч, як за ча-
тыры месяцы ты стала мене
неабходнай. На працягу майго
побыту ў Афрыцы цэляя драма
разыгралася ў маёй душы.

1 студзеня (1863 года)

/ 20 снежня (1862 года) маю
надзею быць з табой. Праз

тыдзень 1/13 снежня выяз-
джаю з Парыжа; 8/20 снежня
буду ў Берліне, 13/25 снежня
буду ў Варшаве. Няхай сабе Ясь
гаворыць, што хоча, я там

быць павінен абавязкова, каб
пабачыцца з сваякамі²⁶¹, табе

ужо знаёмымі і іхнімі прыя-
целямі, мушуя якіч быць у Брюсселі,
у Гельдэльбергу. Маю якіч
шмат зрабіць. Прасі Бога, каб

выканана ўсё шчасліва і добра.

Чакай і маліся.

Слухай далей: гаварыў
табе, што будучы шкаляром,
думаў толькі аб тым, каб быць
першим, ва ўніверсітэце паз-
быўся гэтага цалкам, хацеў
быць толькі добрым. Але по-
тому ў жыцці, бачачы столькі

тых кепскіх і дурных людзей,

якія займаюць высокія пасады,

адчуваючыя свою моц і сілу, знou

не раз прагнунь узнятэся сябе,

прагнунь яго pro publico bono

(у такім разе, гэта нават вар-

та пахвалы), але прагнунь якіч

і для самога сябе. Ведаеш, што

на версе, на вярхах свободнай

дыхаеца. Нават наваколь-

ным пропасцям горы надаюць

пригажосці. Не дастаткова

гэлага. Ведаў з гісторыі, што

так званая вялікасць не дае

ичасця - прагнунь яе, не здан-

цы сабе справы - напэўна ду-

май: іншым гэта не дае шчас-

ця, бо нічога, апрача сябе, не

любілі, таму мне можа -

дасць. (Чалавек, між іншым,

заўсёды марыць пра шчасце).

Цяпер, наколькі вялі-

касць адносіца да мяне само-

га, сстраіла яна для мяне ўсю

пригажосць. Напэўна, праг-

нунь заўсёды заняць становіш-

ца такое, на якім мог бы ка-

29 кастрычніка пісьменніку, літаратуразнаўцу, крытыку, бібліографу, фалькларысту, энцыклапедысту, лауреату Дзяржайной прэміі Беларусі Янку Саламевічу (1938-2012) споўнілася ў 80 годоў з дня нараджэння.

Я шмат гадоў са сваім земляком сябраваў і не мог наталіца ягонымі ведамі, апаведамі пра нашу Беларусь, яе гісторыю, літаратуру, выданні і, вядома ж, людзей. З ім гутарыць можна было бясконца. З ім цікава было бываць на розных мерапрыемствах, фестах, вяселлях, сустрочах. Ён мог так развесіліць грамаду, што людзі проста "рвалі" жывати ад смеху, бо выдатна ведаў беларускі гумар, фальклор. Ён умёў прыкметці і запомніць нейкае добрае слоўца, выраз, прымаўку. А пра землякоў сваіх з вёскі Вялікая Krakotka, што на Слонімшчыне, ён мог распавядаць бясконца.

Янка Саламевіч часта прыгадваў сваіх бацькоў, іх крылатыя выразы, прымаўкі, слоўцы. Прывяду некалькі прыкладаў. Бацька пра маму, якая пачынала драмаць перад тэлевізарам і дзяўбула носам, казаў: "О, ужэ жыдоў возіць!". А пра сучасную моладзь яго бацька казаў: "Вянец пад плотам, а вясёлі потым". А мама загадвала малым такую загадку: "Суну-пасуну, Трахім смеца". Ніхто з дзяцей не адгадваў. Потым яна тлумачыла: "Месец відзён, калі адсунуць юшку ў коміне!". Ён заўсёды памятаў розныя вясковыя краекі выразы і тыя, якія яму казалі бацькі: зняхаліся (г. зн. злобіліся), спадніца тоўста, як падруба; далікіны, як панскі цюцька; вада халодная, аже у зубы заходзіць; ідзе, як назаўтра; пляце смалянога дуба (гаворыць абы-што); ужэ налайві рыбы (нальварыў у пасцель) і г.д.

Янка Саламевіч у свой час скончыў Белдзяржуніверсітэт, абараніў кандыдатскую дысертацию. З 1968 года працаўваў у выдавецтве "Беларуская Энцыклапедія", спачатку старэйшым навуковым супрацоўнікам, потым загадчыкам навуковай рэдакцыі народнай асветы і беларускіх слоўнікаў, вядучым рэдактарам, вядучым рэдактарам рэдакцыі літаратуры, мовы, фальклору і этнографіі.

У 1972 годзе з друку выйшла яго манаграфія "Міхал Федароўскі", прысвечаная чалавеку, які выяўляў мастакі здабыткі беларускага народа і тым самым прычыніўся да панейшага раскрыція духоўнага вобліку беларусаў перад светам. У кнізе ён разгледзеў і прааналізаваў жыццёві і творчыя шляхі і навуковую дзеяносць Міхала Федароўскага, звяртаючы ўвагу не толькі на яго песеннную спадчыну, як гэта рабілася дасюль польскімі вучонымі, але і на казкі, прыказкі, загадкі, паданні, легенды, замовы і анекдоты.

Потым з друку выйшаў першы ў Беларусі "Слоўнік беларускіх псеўданімаў і

З гутарак з Янкам Саламевічам

крыптанімаў XVI-XX стагоддзяў". Ён хацеў яго дапоўніць і выпустіць слоўнік з друку ў двух тамах. Потым быў іншыя кнігі, якія ён напісаў, склаў, падрыхтаваў. Тысячы яго артыкулаў змешчаны ў розных беларускіх энцыклапедіях, даведніках, календарах.

Пры жыцці Янкі Саламевіча я запісаў з ім дзясяткі інтэрв'ю. Гутарылі мы і пра беларускі дзіцячы фальклор. Урывак з гэтай гутаркі прапануючы чытачам "Нашага слова".

- Сладар Янка, вы даследавалі беларускі дзіцячы фальклор - гэты дзіўны феномен беларускай традыцыйнай культуры. Але ён таксама не выдаദеніем асобнымі выданнямі так, як ён таго заслужоўвае. Том "Дзіцячы фальклор" (1972), які выйшаў у серыі "Беларуская народная творчасць", не ахапіў шмат тэкстаў, асабліва варыянтаў з многіх рэгіёнаў Беларусі. Зразумела, што аўзін том і ёсьць дзіцячы фальклор у нас багацішы, чым у суседзі, хоць рускія і ўкраінцы таксама нараджалі дзіцячы, гадавалі іх, мусілі ім нешта спявачы, расказваčы. А падросішы, дзееці самі нешта прыдумвалі, асабліва ў гульнях (жмурукі, гульня "у ножыкы", "у каменьчыка", у лапту і г. д.), лічылках (каб выбраць вядоўцу), загадках, пасля ў жансы страшылак, якія цяпер вельмі папулярныя, скажам, у рускіх, (мо пад ульвам фільмаў жахаў). Што вы можаце сказаць і расказаць, як даследчык фальклору, пра нашу вуснапаэтычную творчасць для дзяцей?

- Калі гаварыць пра нашу вуснапаэтычную творчасць для дзяцей і створанае самімі дзецьмі, бачым, колькі ў нас яшчэ не сабрана, колькі не апублікавана. З дзяцінства памятаю, як мама нам співали: Ці-бом, ці-бом, Загарэўся кошын дом. Бяжыць курачка з вядром, Залівае кошын дом.

Дзіцячая фантазія адразу малаўала і гэтую кошку (шкада яе было), і яе пышны дом, і пажар, і курачку з вядром, якая яго тушыць. Ці ёсьць гэты тэкст у тыме "Дзіцячы фальклор"? Па-мойму, няма.

А вось непрыстойныя тэксты. Іх увогуле саромеліся друкаваць. Але ж яны ёсьць.

Ці такое, якім спынялі, падмашоўвалі малых, якія надта ўжо прычэпіліваліся, каб ім расказвалі казку:

- Расказаць казку?
- Расказы, расказы.

- Наклаў кот у вязку,

Нёс, нёс каля калёс

I - тыц табе пад нос.

Усе прыклады, якія я тут прыводжу і буду прыводзіць, з галавы, з нашае Слонімшчыны, з мае Малое Краінкі, ад маці і ад бабы Наташлі. - Даўайце начнём з калыханак.

- Даўай з калыханак у раздзеле пазабрадавай бытавой лірыкі. У нас многа вары-

янтаў (гэта ж адна з спецыфічных асаблівасцей фальклору), менавіта варыянтаў, вядомых па ўсёй Беларусі, песьенек. Прывяду некалькі прыкладаў гэтых даступных зместам і формаю, наўнай займальнасцю, выразнасцю паэтычнага малянка, прастатой кампазіцыі, абавязковай рыфмай - каб "складно было". А як яны развівалі дзіцячу фантазію, як спрыялі мысленню вобразамі:

Люлі, люлі, люлі,
Прыляглі куры.
Сеі на варотах,
У чырвоных ботах.
Куры пазялілі,
Боты паспадалі.

* * *

Люлі, люлі, люлі,
Пашоў кот па дулі,
Памарозіў лапкі,
Скочыў на палаткі.
Сталі лапкі грэцца,
Німа дзе катку дзеца.

Як пасля такога не будзе ажукляцца і працаўца дзіцячае ўяўленне?! Дарэчы, кот, і гэта ўсім вядома, - самы любімы персанаж нашых калыханак. Гэта і зразумела, ён быў у кожнай хаце, праз яго найперш малыя знаёмліся з жывёльнім светам. Чаго толькі не прасілі ў кату ў калыханках (upsomni цудоўную і памелоды калыханку Міхася Забэйды-Суміцкага) - у класі малога ў люльку, пазабаўляць яго. Каб хутчэй заснуў, прынесці паясок, пайсіці на таржок, каб купіць малому піражок, на вулку, каб купіць булку і г. д.

А гайчуканкі? У нас гайчуканкі - падкідаць дзіця на калене, каб не плакала, паглядзяць з ім. Некалі мая баба Наталля співали нам такую гайчуканку:

Гоп, камень-валун,
За каменем горка.
Пасяяла буракі,
А вырасла моркаў.

Малое само пачынае думаць і ўяўляць: як так, пасяяла буракі, а вырасла моркаў. Відаць, недарэка перабытала настанне. Што яна не бачыла, што сее? Ці што??!

А вось гульні з пальчыкамі, ножкамі малышні, прыгаворкі-забаўлянкі пра іх. Ix тысычы:

Кую, кую ножку,
Паеду ў дарожку.

Дарожска крывенька,

Кабылка сляпенька.

Жарэбятко пад мосцік,

А Вася цап-царан

яго за хвосцік.

* * *

Кацюты, кацюты,
Ладу, ладу, ладкі.

Дзе былі?

У бабкі.

Што рабілі?

Муку малолі.

Дзе падзелі?

Мышкі з'елі.

Куры панеслі?

Сюды, сюды, сюды (у рукаў).

Па-мойму, такія вары-

фальклорыстаў, у храстаматах не трапляліся. Ці забаўлянкі пра казу рагатую:

Ішила каза рагатая,
Барола дзіця пузатая,
Калі, калі, калі (двуза пальцамі паказва малому, як каза бараля яго ў жывоцікі).

Ці наша "Сарока-варона". Па-мойму, нашы варыянты арыгінальныя. Мяркую сам:

Сарока-варона
Дзеткам кашку варыла.
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
Гэтаму дала.
А гэтаму чык -
Галоўку адцяла.

* * *

Сарока-варона
Дзеткам кашку варыла.
После ўсіх лічыла.
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
Гэтаму дала,
Чацвертаму дала.
А гэтые малы гультай:
Круп ні драў,
Хлеба ні мясіў,
Вады ні насті.
Яму кашка на паліцы,
У чарапіцы.

- Адным з жансараў дзіцячага фальклору з'яўляюцца лічылкі. Даволі папулярныя былі ў мае маленства, ды і зараз.

- Лічылкі вельмі простиya па змесце і форме, часам нават без усялякага сэнсу, абы складна было:

Анцы, цванцы,
Трычы, рычы,
Эны, бэны,
Мэны-вэк.

* * *

Кацілася торба
З высокага горба.
А ў той торби
Хлеб, пшаніца.
З кім ты хочаи
Падзяліца?

* * *

Міхася, Сяпан,
Падай стакан.
Падай лімон,
Выходзь вон.

* * *

Ешчэ яшчэ заклічкі, прыгаворкі. Нашых варыянтаў, па-мойму, у друку не было:

Дожджык, дожджык,

Секані.

Я паеду на кані.

Богу маліца,

Хрысту хрысціца.

* * *

Ядзерка, ядзерка
(божая кароўка)
Палаці на неба,
Прынясі нам хлеба.

* * *

Песенка ці лепш прыпейка пра бусла, якую апрацаваў некалі наш слонімскі паят

Сяргей Чыгрын

рты, у нас казалі:
Мышка здохла,
Хвост аблез.
Хто прамовіц,
Той і з'есць.

Ніхто не хаче ўсімі здохнути мыш, таму адразу замаўкалі.

Мяне заўсёды расчультвалі песьенкі ў казаках. Яны нейкія вельмі сэнтыментальныя, быццам разлічаны, каб малое пашкадавала персанажаў, што трапілі ў бяду. Вось як жаласна пеўнік, якога ліса схапіла, абдурыўшы, просіць катка: Коце, браце,
Мяне ліска нясе
У высокі горы,
У глыбокія норы.
Па барах, па камені,
Па ўсялякім зеллі.
Ратуй, братка, мяне,
Адбяры мяне ў яе.

У казцы каза просіцца ў сваіх казлянія, каб адчынілі:
Дзетачкі, казлятакі,
Я ваша мама.
Чучь дадому прышла,
Малачка прынясла.
Поўны цыцы малачыцы.

Слухаючи казку, перацьвяточы пра персанажаў, маляўнічку з вочкамі, поўнымі слёз, прыціскаеца да

СУЗОР'Е ТАЛЕНТАЎ

*Край мой любы, на свеце адзіны!
Сэра б'еца мацней і мацней,
Не знайсі мне за морам Айчыны,
Каб была за цябе даражэй.*

(З верша Алы Ярмак "Край мой любы")

Аўтар верша родам з Беларусі, жыве ў Менску, а жыццё складвалася так, што давялося быць у Літве і Расіі. Але незабыўная сцежкі маленства, бацькоўскі абраз у родным доме заўжды супрадаважлі яе ў дарозе. А нядайна яны прывялі творчага чалавека ў Нясвіж, разам з ёй прыехалі паэты Тамара Кавальчук і Мікалай Герасімаў, усе яны з'яўляюцца сябрамі Міжнароднай асацыяцыі пісьменнікаў і публіцыстаў. Гасцей сустракала старшыня Нясвіжскай гарадской суполкі Таварыства беларускай мовы, вядомы ў райцэнтры і за яго межамі празаік і паэт Зоя Кулік. А прынялі іх гасцінна ў Доме палякаў. За салодкім сталом адбылася зацікаўленая размова з людзьмі слова, прысутныя паслушалі іх верши. Спачатку азнаёміліся з біяграфіямі гасцей, а яны даволі своеасаблівым. У прыватнасці, бацька Алы Ярмак родам з Захоўнікі Беларусі, быў прыхільнікам Польшчы, але свой народ не забываў. Дачка засталася вернай роднай мове, хаты міціе бы была з Сібіры. Ала вучылася ў Віленскім універсітэце, выкладала потым у школе рускую мову і літаратуру. Тому творчасць яе можна скказаць дзвімоўную, што ніколікі не змяншае яе таленавітасці і прыгажосці. Асабліва кранальна праугучалі верши пра маму, пра няспынны бег гадоў. А на верш "Гады - журавы" Светлагорскі кампазітар Аляксей Сушанкоў напісаў песню.

Не менш цікавай аказалася жыццёвая і творчая сцяжына Мікалая Герасімава, які нарадзіўся ў Наваградку, рана застаўся без бацькоў, жыў у прытулку, перададолеў усе цяжкасці. Служыў на ваенна-марскім флоце, на Кубе, блізка бацьку Філіпа Кастра, што зрабіла на яго незабыўнае ўражанне. А ў 1957 годзе паехаў у Москву, на Міжнародным фестывалі моладзі і студэнтаў убачыў юнакоў з вострава Свабоды і падбег да іх павітніца. Для беларуса гэты шчаслівы момант застаўся ўспамінам на ўсё жыццё. Давялося жыць у Літве, дзе ствараўся творчы альманах на рускай, літоўскай і польскай мовах. Пазней выйшаў зборнік "Сузор'е", у які ўвайшлі паэтычныя і празаічныя творы дваццаці аўтараў з Беларусі і Літвы. А ў другім альманаху географія пашырылася: 33 аўтары з розных краін, у тым ліку з Амерыкі, Ізраілем,

*Раіса Хвір,
г. Нясвіж.*

ЯГО СЛАВЯНСКАЯ ВЯЛІКАСЦЬ

Напрыканцы гэтага года спаўніцца 220 гадоў ад нараджэння заснавальніка славянскага рамантызму Адама Міцкевіча, што нарадзіўся на Наваградчыне, бліз возера Свіцязь, і любіў беларускую Літву як сваю дарагую радзіму. Даводзілася сустракаць меркаванні некаторых літаратуразнаўцяў, што Міцкевіч мог гасціваць ў нашым Снове, бо сябраваў з тагачасным гаспадаром Сноўскага палаца Рудзіцкім. Так гэта ці не - дакладна невядома, а вось тое, што кнігі Міцкевіча часта гасцівалі ў сялянскай хаце нашага тата - юшавіцкага паэта Івана Гурбана - несумненна. Чытаў перацьвтаў ён "Крымскія санеты" рамантыка з-над Свіцязі, чытаў пра яго ўспаміны сучаснікаў, добра ведаў яго жыццёвия дарогі.

Сёння, хай і праз 20 гадоў пасля напісання, ужо пад 220 - годзе Адама Міцкевіча, хай бы спраўдзілася татава жа-

данне, каб людзі, якія шануюць роднае слова, паэзію і вялікага песняра, што "з Навагрудскага двара", пачыталі тыя ўдзячныя радкі вясковага паэта з няспішкіх Юшавіч.

Варта згадаць і тое, што наш тата ў юныя гады быў вучнем Пятра Бітала - перакладчыка на беларускую мову твораў Міцкевіча (у першую часу паэмы "Пан Тадэвуш"). Таму і не дзіўна, што з такой пашанай ставіўся ён да творчай спадчыны Адама Міцкевіча, пісаў вершы ў яго гонар. Было тое ў 1998 годзе, калі адзначалася 200-годдзе Міцкевіча. Два вершы былі падрыхтаваны да друку ў раённай газете. Але здарылася так, што тата надоўга трапіў у бальніцу. Менш, чым праз год, яго не стала. Так і не дайшлі тия вершы да няспішкага чытатчыка.

Некалкі радкоў з верша-прысвячэння "Адаму Міцкевічу", які тата напісаў у 1998 годзе:

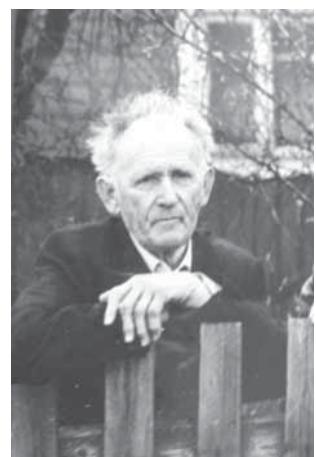
*Шануе люд твае тамы,
Зямны паклон табе, паэту,
Твой яркі талент любім мы,
Чытаем "Крымскія санеты".*

*Любіў ты Свіцязь,
Нёман наш...
Ты заслужыў, магутны, права,
Каб паэтычны твой багаж
Звіні над Менскам,
над Варшавай.*

*Бальзам твой воблік захаваў,
І даў прытулак вечны Вавель.
А ты ў кут родны завітаў
Спачыць душой -
тут больш цікава.*

*Твой тэрыкон натхніе нас,
Цябе на славу любім клікаць,
А ты сусвету напаказ
Нясеши Славянскую вялікасць.*

Вось яшчэ адзін, што мае назыву "Тэрыкон Адама Міцкевіча":
Паэтаў шмат, маладняка -
Уходзіць сонца і заходзіць -
Але такога песняра,

Паэт Іван Гурбан

*Што з Навагрудскага двара,
Паэззі зыркай мастака,
Высокаўзнёслага арла
У два стагоддзі
Аднаго
Бог людзям родзіць.
Людміла Асоева,
Ларыса Ратомская,
(дочкі пазіта Івана Гурбана),
Няспіш.*

Паклон Айчыне ад Алеся Цыркунова

18 лістапада на Жлобіншчыне, на Чырвонабярэжскім старажытным палацы Коэзел-Паклеўскіх, адкрылася персанальная выставка карцін сябра Саюза мастакоў Беларусі Алеся ЦЫРКУНОВА - "Паклон адроджанай Айчыне".

Алеся Цыркунou - вядомы ў Беларусі жывапісец. Яго творы знаходзяцца ў музеях Менска, Наваполацка, Гарадні, Віцебска, Жлобіна, іншых гарадоў, у прыватных зборах. Пасля Чарнобыльскай

цыянальную тэматыку. Мастак звяртаецца да знаковых падзеяў у гісторыі Беларусі, стварае партрэты вядомых суічыннікаў: князя Вітаўта, святой Еўфрасінні Полацкай, першадрукара Францішка Скарыны, іншых. Не апошнія месцы ў творчасці Алеся Цыркунова займае тэма малой радзімы. Пра гэту сведаць яго карціны, прысвечаныя міціе, земляку са Жлобіншчыны, пісьменніку Уладзіміру Содалю, іншыя (усе гэтыя работы прадстаўлены на выстаўцы).

Тroe творчых людзей пастаянна сустракаюцца з чытачамі. Сёлета, напрыклад, іх было 30. Пабывалі ў гімназіі №1 г. Менска, у Мар'інай Горцы, Чэрвені, бібліятэках Янкі Купалы і Якуба Коласа, у Наваградку з нагоды дня нараджэння Адама Міцкевіча і ў іншых месцах. І ўсюды адчуваўся зацікаўленасць слухачоў, чутлівасць шчырай удзячнасці за прыемныя моманты сустрэч. А ў сярэдзіне каstryчніка іх чакала цікавая паездка ў Коўну, на бы Міжнародны фестываль духоўнай пэзіі. Запрасіла іх туды доктар гуманітарных навук Эляна Суодзене. На гэтым імпрэзе была магчымасць выказацца ўсім, праходзіла свята ў праваслаўным храме. Затым будзе выдадзены зборнік "Акіян надзея". Паэты заўжды ў дарозе, і, несумненна, стане цікавай чаргавае падарожжа - на прэзентацыю альманаха "Ступені" ў Вільні. Наперадзе іх чакаюць новыя творчыя здабыткі і цікавыя падарожжы, без якіх нельга ўяўіць жыццё інтэлектуальных таленавітых энтузіястаў.

*Раіса Хвір,
г. Няспіш.*

Дарэчы, да Года малой радзімы мастак і прымеркаваў сваю выстаўку. А яшчэ -

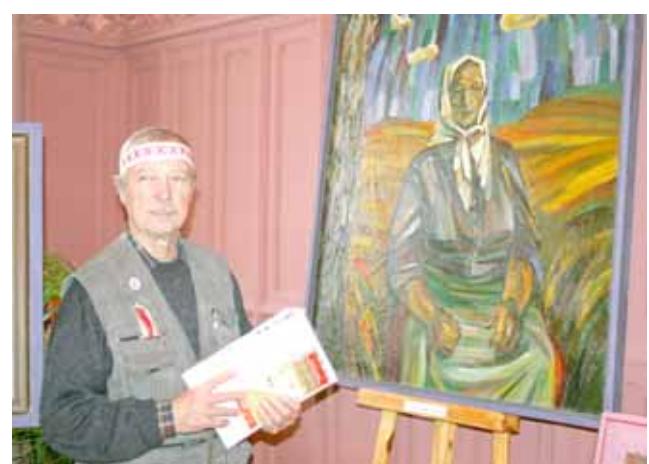
у гонар адроджанай Айчыны:

сёлета беларусы адзначаюць 75-годдзе пачатку вызвалення роднай зямлі ад нямецка-фашистскіх захопнікаў. Ёсць і яшчэ адна падстаўа для гэтай творчай справаўдзачы: 70-годдзе самога

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юля Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслаў Суднік,
Павел Сцяцко, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.
<http://nslowa.by/> <http://naszaslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbt-mova.by/> <http://belkiosk.by/>

аўтара. З гэтым юбілеем мастак падчас адкрыція выстаўкі павіншаваў і падзяліўся сваімі ўражаннямі наконт яго творчасці дырэктар Жлобінскага гістарычна-краязнаўчага музея Ніна Шрэйтар, мастакі Леанід Вялічка, Уладзімір Слесараў і Уладзімір Скрыганаў, аўтар гэтых радкоў. А сам Алеся Цыркунуў выказаў падзяку аддзелу ідэалагічнай работы, культуры і па спраўах моладзі рабыўканкама за аказанае садзейнічанне ў падрыхтоўцы і правядзенні мерапрыемстваў (карціны трэба было даставіць з Менска, падрыхтаваць памяшканне). Потым мастак правёў эккурсію па выставачнай зале.

*Мікалай ШУКАНАЎ,
краязнавец.
Фота аўтара.*

Дарэчы, да Года малой радзімы мастак і прымеркаваў сваю выстаўку. А яшчэ -

у гонар адроджанай Айчыны:

Аўтары цалкам адказныя за падбор

і дакладнасць прыведзенай інфармацыі.

Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.

231300, г. Ліда, вул. Ленінскую, 23.

Выдавец: Установа інфармації "Выдавецкі дом ТБМ".

Газета падпісана да друку 26.11.2018 г. у 17.00. Замова № 3002.

Аб'ём 2 друкаваныя аркүшы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,37 руб., 3 мес.- 7,11 руб.

Кошт у розницу: па дамоўленасці.